

1945, 12. červen, Praha. – *Poznámky prezidenta republiky k návrhu dekretu o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, zaslané předsedovi vlády Z. Fierlingerovi a ministru zemědělství J. Durišovi.*¹

Pane předsedo vlády,

1. Obdržel jsem návrh dekretu pozemkové reformy dne 5. června 1945 a nemohl jsem věc vyřídit tak rychle, jak jsem byl o to žádán. Celá osnova je největší revoluční čin dnešní vlády, čin, který bude mít dalekosáhlé a všestranné důsledky a čin, jehož i politický dosah je a bude pro celý další vývoj republiky nadmíru důležitý. Nemohl jsem tudíž bez důkladného prozkoumání celé osnovy Vám dátí na návrh ten hned odpověď.

Připomínám, že by bylo žádoucí, aby mi ministerské předsednictvo posílalo předlohy jednotlivých ministerstev současně s jejich předložením ministerskému předsednictvu (k připomínkovému řízení), neboť je lépe, abychom se dohodli o předlohách během jednání o nich ve vládě, nežli aby nastaly o nich diskuse, když už věci ve vládě jsou hotovy.

2. K návrhu předlohy konstatuji, že s ní v zásadě souhlasím² a že dále formulované výhrady nebo opravné návrhy neznamenaí v žádném případě, že bych tomuto dalekosáhlému a vpravdě revolučnímu zásahu do majetkových poměrů zemědělských v republice se v jakékoli formě bránil. Naopak: soudím, že je nutný a v zásadě správný. Chtěl bych však vládu upozornit na některé stránky této reformy, které pokládám jak z důvodů vnitřních, tak i z důvodů zahraničních za takové, že si je musíme plně uvědomit dříve, nežli definitivně o konečné formě návrhu rozhodneme.

3. Především jde o finanční stránku celého návrhu. Jde o ohromné miliardové jmění, které má jedním rázem připadnouti státu. Z tohoto jmění část bude předána (za malou náhradu) přímo občanům - drobným zemědělcům. **Soudím, že navrhovaná náhrada v čl. 9 je příliš nízká a pokládal bych z důvodů věcných i mravních za správné, aby byla zvýšena a aby příslušné texty zněly takto:**

- a) nejméně ve výšce hodnoty tří průměrných ročních úrod na navrhované výměře půdy,
- b) nejvíce ve výšce pěti průměrných ročních úrod na navrhované výměře půdy,
- c) úhrada za přidělené budovy má se určit ve výšce 0-3násobného ročního nájemného přidělené budovy. Nájemné může být v každém případě vyjádřeno v naturáliích.

Diskutoval jsem tuto otázku s panem ministrem zemědělství a dohodli jsme se, že by nějaké takovéto zvýšení bylo možné.

Podotýkám, že se tím nijak nechci dotýkat **politické stránky**² návrhu, která mezi jiným má mít právě ten cíl, aby poskytla chudým občanům republiky **zásadní výhodu**, tj. žádala **nízkou náhradu** a tím jim **darovala** určitou část majetku. Myslím, že můj návrh tomuto hledisku vyhovuje.

4. Druhý bod této finanční stránky návrhu je důležitější. Vycházím ze zásady, že z každé takové veliké revoluční reformy jako je tato má mít prospěch především a současně také **všeobecnost a stát**; prakticky to znamená: aspoň co největší počet občanů republiky, nemůže-li to být přímo stát a tím občané všichni. Jsou tu vedeni především snahou nevyvolat mezi občany závist a žárlivost a tím nespokojenost, že se tu dávají výhody jen **jedné** části nemajetného občanstva republiky.

Víme všichni, že řada našich politiků a národohospodářů měla už od počátku této války, když viděla, jak věci se asi vyvinou, plán použít částečně vyvlastněného německého majetku na krytí škod, způsobených v republice německým plundrováním zemí českých, na krytí zvýšeného státního dluhu, zvýšeného oběhu peněz, především Němci způsobeného, a vůbec ke všeobecné sanaci finanční, jež po této válce, zaviněné Němci, bude nadmíru obtížná. Zdůrazňuji, že sám tu pomyslím jen na částečné použití tohoto majetku vyvlastněného Němcům k těmto účelům, a to tak, aby jednak náhrada za přiděly **nebyla nepřiměřeně zvyšována**, jednak aby v návrhu dekretu už naznačené použití získaného majetku zůstalo dostatečně kryto. Soudím, že získané jmění celým tímto návrhem bude veliké, že by na sanaci státních financí jako celku mohla zbýti přece jen veliká jeho část.

Tím by měla z této zemědělské reformy přímý užitek nejen příslušná část chudého obyvatelstva zemědělského, která nově půdu přímo obdrží, nýbrž i **chudé obyvatelstvo tříd ostatních**.³

Žádal bych tudíž, aby vláda tuto stránku celé pozemkové reformy ještě jednou uvážila a myslím, že by bylo správné, aby učinila přibližně tato usnesení (přesnou formulaci přenechávám vládě):

a) Při řešení tak dalekosáhlé reformy, která má svůj krajně důležitý aspekt všeobecně finanční, buď přímou účastněno, vedle ministerstva zemědělství, také ministerstvo financí.

b) Vzhledem ke zvýšení nabývací ceny za přidělenou půdu jest možno pomoci nemajetným zemědělcům úvěrově; bude tudíž nutno v každém případě vybudovati pro tento účel úvěrový instrument. Také při tom bude třeba počítati s účastí ministerstva financí.³

c) Z finančního výtěžku této reformy má být použita jedna polovina k účelům, o nichž jedná § 11 této osnovy (tj. k účelům oddlužení, hrazení válečných škod, zvelebení zemědělské produkce a kolonizace atd.), a druhá polovina ku krytí potřeb na finanční sanaci (státní měna, státní dluh atd.). V tom smyslu bylo by záhodno pozměnit a doplnit znění § 11 dosavadního návrhu.⁴

5. Z důvodů všeobecně politických bych upozorňoval, že by v **titulu** zákona mělo být nahrazeno slovo dekret prezidenta republiky „o konfiskaci“ slovem dekret prezidenta republiky „o **vyvlastnění**“... Stejně by mělo být nahrazeno toto slovo v tomtéž duchu v § 1 osnovy.¹

V části b) téhož § by měla být po mém soudu připojena tato věta:

b) (zrádců a nepřátel republiky **jakékoliv národnosti** a státní příslušnosti) „**projevivších toto nepřátelství zejména za krize a války v letech 1938–45**“.²

V § 3 by měla být přidána tato slova:

a) osoby, které „**kolektivně nebo individuálně**“ vyvijely...³

6. Konečně navrhuji vládě, aby uvážila tuto zásadní věc při řešení otázky pozemkové reformy: Pozemková reforma souvisí velmi úzce s otázkou všeobecného transferu německého a maďarského obyvatelstva z republiky. Za svého pobytu v Londýně diskutovali jsme s anglickými autoritami otázku transferu v souvislosti se škodami Němci u nás napáchanými a s reparacemi, které za to budeme od Německa požadovati. Abychom otázku náhrady válečných škod spojencům usnadnili, diskutovali jsme možnost kompenzovat tyto škody právě majetkem Němců, od nás vyhoštěných a transferem do Německa přemístěných.⁴ Není pochybností, že by tento návrh usnadnil jak řešení transferu Němců, tak i naše eventuální odškodnění za škody válečné.

Navrhoval bych tudíž, aby do návrhu dekretu byl vložen článek nebo bylo učiněno usnesení vlády, které by si rezervovalo možnost otázku tuto řešit či neřešit dle dalšího vývoje a okolností. Zněl by asi takto:

„Vláda si vyhrazuje možnost, aby v souvislosti s transferem německého obyvatelstva z republiky přezkoumala znovu tuto otázku a aby **z účtu reparací Německa odškodnila** při transferu německého obyvatelstva ony občany německé a maďarské národnosti, kteří by dle **eventuálních** dalších dispozic zákonných **nabyli práva** na toto odškodnění.“⁵

Prosím, pane předsedo vlády, aby na tyto poznámky byl při dalším projednávání návrhu dekretu vzat zřetel.

Poroučí se Vám

Dr. Edvard Beneš v.r.⁶

SÚA, Osobní fond J. Duriš, nezpracovaný materiál; stroj, cyklostyl s rkp, poznámkami příjemce.

¹ Průvodní dopisy k poznámkám podepsal za KPR Ed. Táborský.

² Vedle odstavce připsán otazník.

³ Vedle odstavce připsáno zisk.

⁴ Vedle odstavce připsáno 1/2.

⁵ Vedle odstavce připsáno proč?

⁶ V této souvislosti zaslalo dne 19. června 1945 ministerstvo zahraničních věcí toto důvěrně upozornění Úřadu předsednictva vlády:

„Věc: Osnova dekretu prezidenta republiky o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců a Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa.

Úřadu předsednictva vlády v Praze

Dopisem z 12. června 1945, jímž pan prezident republiky sdělil panu předsedovi vlády některé připomínky k osnově výše uvedené, navrhuje pan prezident k bodu 6, aby vláda uvážila, že nová pozemková reforma souvisí úzce s otázkou všeobecného transferu německého a maďarského obyvatelstva z republiky a že je možností kompenzovat válečné škody majetkem Němců od nás vyhostěných a transferem do Německa přemístěných.

K tomu dovoluje si ministerstvo zahraničních věcí poznamenat, že v memorandu, které bylo odevzdáno Evropské poradní komisi v Londýně 24. srpna 1944, byl v kapitole o transferu tento pasus: "Německo (Maďarsko) vyplatí hotově poukázky vydané československým státem transferovaným osobám za majetek, který zanechají v Československu, a vymění peníze, které si přinesou z Československa a které nebudou mít oběh v Německu (Maďarsku), za peníze mající oběh v Německu (Maďarsku)."

V memorandu o transferu, které bylo předáno Evropské poradní komisi, je pak v bodech 18 a 19 stanoveno toto:

"18. Není žádného úmyslu konfiskovati majetek transferovaných osob, ačli tento nepropadne jako trest. Bude jim dovoleno zpravidla vzít s sebou své svršky s výjimkou zboží, jehož vývoz bude všeobecně zakázán (například dobytek, stroje, některé valuty, zlato atd.)

19. Za majetek, který zanechají v Československu a jehož cena bude stanovena podle stanoveného standardu, obdrží stvrzenky zajišťující jim, že obdrží úplatu na účet československého požadavku vůči německému státu, říšské bance nebo německým příslušníkům, nebo budou zaplaceni německými penězi, které budou nalezeny na československém území."

Osnova o konfiskaci zemědělského majetku odchyluje se od stanoviska, jež bylo v Londýně sděleno spojeneckým vládám. Vzhledem k tomu, že nařízením předsednictva Slovenské národní rady ze dne 27. února 1945 byla německá a maďarská půda na Slovensku konfiskována bez náhrady, mělo ministerstvo zahraničních věcí za to, že stanovisko zaujaté v Londýně bylo osnovou úmyslně opuštěno, ježto však pan prezident ve svých připomínkách k problému se vrací, považuje ministerstvo zahraničních věcí za svou povinnost upozornit Úřad předsednictva vlády na obsah výše uvedeného londýnského memoranda.

Za ministra: Procházka⁷

SÚA, f. ÚPV 1945-1952, sign. 1364/2-19, inv.č. 235/2/1, k. 1032 – stroj, prvopis, rkp, podpis.

⁷ Slova v tomto odstavci podtržena ručně. Podtržení slov v celém předchozím textu provedeno strojem.

⁸ Pod podpisem připsáno rukou: Případný zbytek přikáže NPF št. pokladni.

15.5

1945, 13. červen, Praha. – Část zápisu 29. schůze vlády, jednající o připomínkách prezidenta republiky k osnově dekretu o konfiskaci zemědělského majetku (4. bod programu).

[...]

Předseda vlády Zd. Fierlinger sděluje, že prezident republiky mu poslal list ze dne 12. června 1945, obsahující připomínky k návrhu dekretu výše uvedeného. Čte